

Tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilində istifadə olunan bəzi təlim metodları

Firuzə Ədalət qızı Rzayeva

*pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Dillər Universitetinin
Xarici dillərin tədrisi metodikası kafedrası
E-mail: fira_350@mail.ru*

Rəyçilər: p.ü.e.d., prof. G.C. Hüseynzadə,
p.ü.f.d., dos. G.F. Şirəliyeva

Açar sözlər: müstəqil iş, tədris prosesi, motivasiya, yaradıcılıq, təlim metodları

Ключевые слова: самостоятельная работа, учебный процесс, мотивация, креативность, методы обучения

Key words: independent work, teaching process, motivation, creativity, teaching methods

Hal-hazırda ingilis dilinin tədrisi prosesində tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilində bir çox təlim metodlarından istifadə edilir. Bunlardan biri müstəqil işin təşkili zamanı tətbiq edilən diferensial yanaşma metodudur. Bu təlim metodu ingilis dilinin tədrisi prosesində tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilində yeni metod deyildir. Lakin ingilis dilinin tədrisi sahəsində aparılan tədqiqat və təhlillər bu təlim metodunun bir çox müsbət və faydalı cəhətlərini aşkar etmişdir (6, s. 97). Bu metoda əsasən, müstəqil işi yerinə yetirən tələbələr şərti olaraq dörd alt qrupa bölünür:

Birinci alt qrupa dərin biliklərə, inkişaf etmiş qabiliyyətlərə, müstəqil işləməyə həvəs göstərən və yüksək dərəcədə təhsil fəaliyyətinə malik tələbələr daxildir. Onlar bu fənnin öyrənilməsinə fəal maraq ilə xarakterizə olunur.

İkinci alt qrupun tələbələri çalışqanlıq və vicdanlı olmaları ilə fərqlənirlər. Bu qrupa daxil edilən tələbələr proqram materialını yaxşı bilir, eyni tipli vəzifələrin öhdəsindən asanlıqla gəlir, fənnə maraq göstərirlər. Lakin birinci qrup tələbələrindən fərqli olaraq, bu tələbələr tapşırıqları yerinə yetirərkən yaradıcı yanaşma nümayiş etdirə bilmirlər. Bu qrupa daxil edilən tələbələr yetərincə formalaşmamış ümumi təhsil bacarıqları, habelə özünütəşkil və idarəetmədə yaranan problemlər səbəbindən çətinlik çəkirlər.

Üçüncü alt qrupa nəzəri material biliyi aşağı səviyyədə olan tələbələr daxildir. Onlar öyrəndikləri fənnə az maraq göstərirlər. Ümumi təhsil bilik və bacarıqları zəif olan bu qrup tələbələr, adətən, müstəqil iş yerinə yetirməkdə daha çox çətinlik çəkirlər və digər fənlərin tədrisində əldə olunan bilikləri necə tətbiq edəcəklərini bilmirlər.

Dördüncü alt qrupun tələbələri nəzəri materialı yaxşı bilmirlər, müstəqil işləmə bacarıqlarına sahib deyillər, buna görə də onlar müstəqil işin mahiyyətini başa düşmədikləri üçün ilkin mərhələdəki vəzifələrin öhdəsindən gələ bilmirlər. Bu alt qrupların hər biri ilə müstəqil iş təşkil edərkən müəllim yalnız tələbələrin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almamalı, həm də xarakterik çətinliklərinin öhdəsindən gəlməyə kömək edərək qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə çalışmalıdır.

Beləliklə, ingilis dilinin tədrisi prosesində tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilinə differensial yanaşma metodu müəllimlərə imkan verir ki, tələbələrin fərdi bilik, bacarıq və vərdişlərini inkişaf etdirməklə yanaşı, onların fənnə maraqlarını artırsın, tələbələrdə özləinə inam və moti-

vəsiya yaratsın. Bu təlim metodu eyni zamanda tələbələrin yaradıcılıq və tədqiqat işlərinə cəlb edilməsinə şərait yaradır (4, 78-86).

Müasir tədris metodları və texnologiyaları xarici dil dərslərində tələbələrin müstəqil işlərini təşkil etmək üçün əsasdır. Ən təsirli metod və texnologiyalara aşağıdakılar aiddir:

1) müəllimlərin rəhbərliyi altında problemlə halların yaradılması və onların həllində tələbələrin fəal müstəqil fəaliyyətini özündə cəmləşdirməsi nəticəsində bilik, bacarıq və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin yaradıcı ustalıqla inkişafına səbəb olan məşğələlərin təşkili kimi başa düşülən problemlə təlim;

2) layihə metodu, bu metodun əsas əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, onun həyata keçirilməsi zamanı tələbələr müstəqil işləməyi, idrak fəaliyyətində təcrübə qazanmağı öyrənirlər;

3) modul metodu, dəqiq məlumatlara əsaslanan tədris texnologiyası, bu zaman digər tədris metodları zamanı mümkün olan improvizasiyalara yol verilmir; İnformasiya texnologiyası (5, s. 228-235).

Problemlə tədris metodu tələbənin axtarış fəaliyyətinin stimullaşdırılması ilə xarakterizə olunur. Bu yanaşma, təhsilin yaradıcı bir şəxsiyyətin tərbiyəsinə yönəldilməsi və problemlə vəziyyətlərdə dəqiq şəkildə formalaşan şəxsiyyətin inkişaf nümunələri ilə əlaqədardır. Tələbələrin idrak fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi, fənnə marağın artması, müstəqilliyin formalaşması və tələbəyə yaradıcı münasibət, müəllim davamlı danışırsa, həvəsləndirirsə, tələbələrini aktiv sübut və əsaslandırma prosesinə cəlb edirsə və təklif olunan tapşırıqlar axtarış tələb edirsə, bu metod daha uğurlu olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, problemlə metodlar problemlə vəziyyətlərin yaranmasına, tələbələrin aktiv müstəqil idrak fəaliyyətinə, mürəkkəb problemlərin axtarışı və həllindən ibarət olan metodlardır. Müstəqil idrak fəaliyyətinin daxili təşviq mənbəyi, problemlə məsələlərin formalaşması və müstəqil işin səmərəli təşkili səbəbindən tələbələrin ilkin hərəkətlərinin intensivləşməsidir. Bu kimi suallar tələbələrini müstəqil idrak fəaliyyətinə səy göstərməyə məcbur edir.

Tələbələrin ingilis dilində nitq ünsiyyətini təşkil etməyin təsirli yollarından biri də layihə metodologiyasıdır. Bu metodun perspektivli xüsusiyyəti, ilk növbədə, layihənin məqsədinin bu biliklərdən istifadə edərək müəyyən bir mövzu biliklərinin mənimsənilməsi prosesi ilə bir-başla əlaqəli olması ilə izah edilə bilər. Layihələr üzərində iş təxəyyül, yaradıcı düşüncə, müstəqillik və digər şəxsi keyfiyyətləri inkişaf etdirir. Dərslə əlverişli bir psixoloji mühit və tələbələrə qarşı adekvat davranış buna kömək edərsə, təhsilin inkişafının ehtiyatları ən aydın şəkildə ortaya çıxır.

Aşağı kurslardan başlayaraq hər tədris ili ərzində tələbələr daha ciddi layihələrə çevrilən ilk 3-4 mini layihələri həyata keçirirlər. Layihə metodologiyasından faydalanmaqla düzgün təşkil olunmuş təlim məhsuldar və intensivdir, çünki biliklərin müstəqil şəkildə əldə edilməsinə və tələbələrin real həyatda şəxsi təcrübə əldə etmələrinə öz töhfəsini verir, müstəqilliyini, tənqidi düşüncəsini, təşəbbüsünü inkişaf etdirir. Eyni zamanda, xarici dil yeni və maraqlı bir araşdırma, mədəniyyətlərin dialoqunu təqdim edən bir vasitədir.

Tələbələrin ingilis dili dərslərində müstəqil işləmələrinin ən təsirli yollarından birini kompüter təhsili adlandırmaq mümkündür. Kompüter təlimi bir sıra üstünlüklərə malikdir. Birincisi, kompüterlə işləmək tələbələr arasında əsl marağa səbəb olur və bu da öz növbəsində xarici dil, o cümlədən ingilis dili öyrənmək motivasiyasını stimullaşdırır. İkincisi, müasir kompüter proqramları nitq fəaliyyətinin bütün növlərini öyrətmək üçün geniş imkanlara malikdir: tələbələr orijinal nitqi dinləyə, xarici dildə nitqini yazma və dinləyə, video izləyə və dinləyə, qrammatik tapşırıqları yerinə yetirə və yoxlaya, yazılı əsərlər yarada bilərlər. Bundan əlavə,

ən vacib üstünlüklərdən biri də budur ki, müəllim eyni zamanda bütün tələbələrin işini tez bir zamanda yoxlaya, müstəqil işləri istiqamətləndirə bilər, bu da öz növbəsində müəllimin fəaliyyətini çox asanlaşdırır və nəticədə müəllim auditoriyada vaxtına qənaət edir (2, s. 38).

Qeyd etmək lazımdır ki, bu metod və texnologiyaların tətbiqi tələbələrin müstəqil işə münasibətini yaxşılaşdırır, tələbələrdə biliklərini dərinləşdirməyə və müstəqil işlərdə müstəqillik göstərmək bacarığına maraq oyadır.

Müstəqil iş növlərinin təsnifatı onun fərqli tərəflərini əks etdirir və bir-birinə zidd deyildir. Bir və eyni iş növü, bilik mənbəyi və istifadə metodları, tələbələrin müstəqillik səviyyəsi, onun didaktik məqsədi baxımından nəzərdən keçirilə bilər.

Bu gün tələbələrin müstəqil işlərini idarə etmək hələ də bir sıra çətinliklərlə bağlıdır. Tələbələrdə müstəqil işi istiqamətləndirmək, yəni oxumaq, yazmaq, dinləmək üsulları hələ də kifayət qədər yoxdur. Müəllimin vəzifəsi tələbələrin müstəqil işinə düzgün istiqamət verməkdir, yəni. bədənin fizioloji və psixoloji xüsusiyyətləri haqqında biliklərə əsaslanan istiqamət verməkdir. Buna görə də, xarici dil öyrənən tələbələr üçün müstəqil iş təşkil edərkən tələbələrin diqqət və yaddaş xüsusiyyətlərini də nəzərə almaq lazımdır.

Müəllim tərəfindən müstəqil işə rəhbərliyin yeri, zamanı və xarakterindən asılı olaraq və həmçinin onun nəticələrinin nəzarətinə görə tələbələrin aşağıdakı müstəqil işləri fərqləndirilir: tələbələrin auditor məşğələləri zamanı yerinə yetirdikləri müstəqil işlər (mühazirə, seminar və laborator işləri); mövzu ilə əlaqədar ədəbiyyatın sistemə oxunması və konspektləşməsi; referat, kurs işlərinin yazılması; təcrübələr nəticəsində əldə edilən nəticələrin ümumiləşdirilməsi və təhlili; tələbə elmi dərnəklərində elmi-tədqiqat işlərinin aparılması; tədris və yaradıcı xarakterli ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi;

Tələbələrin müstəqil işləmələri üçün ciddi davamlı motivasiyasının olması onun effektivliyinin şərtsiz zəmanətidir. Tələbələrin yerinə yetirilən işin faydalılığını başa düşmələrində özünü göstərən prosesual (təhsil) motivasiyasının formalaşdırılması xüsusilə vacibdir. Tələbəni psixoloji cəhətdən hazırlamaq, görülən işlərin həm peşə təhsili baxımından, həm də hər bir mütəxəssisin bilik və dünyagörüşünün genişlənməsi baxımından əhəmiyyətini göstərmək tələb olunur.

Beləliklə, tələbələrin dərscənkənar müstəqil işinin təşkili üçün onların müstəqil işə hazırlığı kifayət qədər yüksək olmalı, müəyyən bir intizam səviyyəsi formalaşmalı, tədris olunan mövzu üzrə xüsusi tədris və metodik ədəbiyyat hazırlanmalıdır. Müəllimlər və tələbələr üçün mövcud hesablama və kopiya cihazlarının yüksək olması tələb olunur; Bundan başqa, müəllimin məsləhət və metodoloji rolunun gücləndirilməsi, tələbələr və müəllim arasında sərbəst ünsiyyət imkanının olması, habelə ənənəvi təlim formalarının yenidən qurulması, yeni tədris texnologiyalarının tətbiqi tələb edilir (3, s. 15).

Tələbələrin müstəqil işlərinin nəzərə və praktik aspektləri S.N.Arxaşelski, V.V.Davıdov, İ.A.Zimnyaya, N.D.Nikandrov, M.V.Klarina, İ.Y.Lerner, P.İ.Piska-sisti, N.F.Talıgina, D.B.Elkonin və başqa tədqiqatçılar tərəfindən tədqiq edilsə də, onun bir sıra problemləri bu gün də aktual olaraq qalır (6, s. 120).

Bir sıra tədqiqatçıların fikrincə, müstəqil işin, əsasən, aşağıdakı növləri vardır: reproduktiv, rekonstruktiv, evristik və yaradıcı.

Tədqiqatçılara görə, müstəqil işlərin səmərəliliyinin aşağı düşməsi tapşırığın yerinə yetirilməsi şərtlərinin və onun qiymətləndirilmə meyarlarının düzgün verilməməsi, həmin tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün müvafiq metodik təlimatların və alqoritmlərin olmaması, habelə tələbələrə fərdi və diferensial yanaşmanın olmaması, motivasiyanın aşağı olması, tələbələrin öz işlərini planlaşdırma bilməmələri ilə əlaqədardır.

Hazırda tələbələr tərəfindən yerinə yetirilən müstəqil işlərə esseləri, referatları, kurs və laborator işləri aid etmək olar.

P.İ.Pidkasisyı tələbələrin müstəqil işlərini rekonstruktiv, variativ və yaradıcı olmaqla üç yerə bölür. Yuxarıda adları çəkilən alimlərin tələbələrin müstəqil işlərinin təşkili ilə əlaqədar apardıqları tədqiqat işlərinə baxmayaraq bir sıra problemlər hələ də öz həllini gözləyir.

Müstəqil işləri ənənəvi olaraq auditor və qeyri-auditor olmaqla iki yerə bölürlər.

Müasir pedaqogikada tələbənin müstəqil işi termini haqqında vahid tərif yoxdur. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, tələbənin müstəqil işi dedikdə, bilavasitə müəllimin metodoloji və elmi rəhbərliyi altında tələbənin yerinə yetirdiyi müstəqil iş nəzərdə tutulur. Eyni fikri məşhur rus alimi-pedaqoqu P.İ.Pidkasisyı da bölüşür. O, belə hesab edir ki, müstəqil iş müəllimin rəhbərliyi altında müəyyən bilik əldə etmək üçün yerinə yetirilən tədris, yaradıcı və tədqiqat işlərinin məcmusudur (6, s. 127).

Digər qrup tədqiqatçıları isə belə hesab edirlər ki, müstəqil iş tələbənin əsasını müstəqil düşünmək təşkil edən, yeni situasiyada hərəkət edə bilmək, problemi və onun həllini tapmaq, yeni problemlər və onların həllərini tapa bilmək təşkil edən fəal, yaradıcı işdir. Göründüyü kimi, birinci qrup tədqiqatçıları müstəqil işə verdikləri tərifdə müəllimin, ikinci qrup tədqiqatçıları isə tələbənin fəaliyyətini önə çəkirlər. Fikrimizcə, bu təriflər bir-birini təkzib etmir, əksinə bir-birini tamamlayır, çünki onlar ali məktəbin müxtəlif mərhələlərində tələbənin müstəqil işini əks etdirirlər. Başqa sözlə, tədrisin ilk kurslarında müəllimin rolu böyük olur, çünki birinci kurs tələbələri tədqiqat aparmaq, plan tərtib etmək, problemin həll yollarını tapmaq üçün elmi rəhbərə - müəllimə ehtiyac hiss edirlər. Bunun əksinə olaraq, yuxarı kurs tələbələri artıq bu məsələləri həll etməkdə kifayət qədər səriştəyə malik olduqları üçün müstəqil işlərin yerinə yetirilməsində həlledici rola malikdirlər.

Pedaqoji lüğətlərdə müstəqillik insanın öz qarşısına məqsəd qoyması və bu məqsədə öz gücü sayəsində çatması kimi izah edilir. Müstəqillik mütəmadi olaraq tədris və tərbiyə prosesi nəticəsində mənimsənilir və tədris edəndən (müəllimdən) tədris edilənə (tələbəyə) ötürülür (7, s. 129-134). Tələbə o zaman müstəqil fəaliyyət göstərir ki, o, qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün özü çalışır.

Pedaqoji tədqiqatlar sayəsində məlum olmuşdur ki, tələbənin müstəqil fəaliyyət göstərməsi çox vacib bir məsələdir. Müxtəlif ali məktəblərdə aparılan araşdırmalar nəticəsində tədqiqatçıları belə qənaətə gəlmişlər ki, müstəqil işlərin səmərəliliyini artırmaq üçün ilk növbədə onun konseptual əsaslarını işləyib hazırlamaq lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, tələbə tərəfindən yerinə yetirilən müstəqil işlərin effektivliyini artırmaq üçün həftə ərzində tələbənin yerinə yetirdiyi auditoriyadankənar məşğələlərin saatları auditoriyada yerinə yetirilən məşğələlərin sayından çox olmalıdır. Məsələn, Avropa universitetlərində tələbələrin yerinə yetirdikləri auditoriyadankənar məşğələlərin sayı çox olduğundan bu universitetlərdə müstəqil işin səmərəliliyi yüksəkdir. Hal-hazırda Azərbaycanın ali məktəblərində isə auditoriyada yerinə yetirilən məşğələlərin qeyri-auditor məşğələlərə nisbəti 1:1-dir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, tələbələrin müstəqil işləri yerinə yetirmək üçün Azərbaycanın ali məktəblərində kifayət qədər metodik baza yoxdur. Əgər auditor məşğələlərin saatlarını azaldaraq qeyri-auditor məşğələlərin sayını artırırsaq belə, tələbələrin yerinə yetirdikləri müstəqil işlərin səmərəliliyi artmaq əvəzinə azalacaqdır.

Problemin aktuallığını nəzərə alaraq, ikipilləli ali təhsil sistemində tələbələrin müstəqil işlərinin təşkili və həyata keçməsinin konseptual modeli hazırlanmalıdır. Bu model özündə metodoloji, nəzəri, məzmun - əməliyyat, təşkilati-metodiki, yekun-qiyətləndirici blokları birləşdirir (1, s. 13).

— Metodoloji blok müstəqil işlərin təşkilini metodoloji yanaşma və strategiyalarla təmsil edir.

— Nəzəri blok tələbənin tədris fəaliyyəti zamanı müstəqilliyini və bu müstəqilliyin pedaqoji prinsiplərini birləşdirir.

— Məzmun-əməliyyat bloku tələbənin müstəqil tədris fəaliyyətinə qoşulmasını, onun müstəqil işin məğzini və üsullarını anlamasını, bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnməsini, onları praktikada göstərməsini, habelə tələbənin yaradıcı və elmi fəaliyyətə cəlb edilməsini nəzərdə tutur. Bu blokun əsas komponentləri aşağıdakılardır:

— şəxsi;

— motivasiya-məqsəd;

— məzmun-fəaliyyət (1, s. 14).

Təşkilati-metodik blokun əsas məqsədi tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilinin metodoloji təminatını təşkil etməkdir. Başqa sözlə, bu blokun əsas məqsədi müstəqil işi icra etmək üçün tələbəni mümkün vasitələrlə təmin etməkdir.

Yekun-qiymətləndirmə bloku tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilinin monitorinqini həyata keçirir.

Tədqiqatlar sübut etmişdir ki, tələbələrin müstəqil işlərinin təşkilinin konseptual modeli layihələşdirilərkən məşhur və sınaqdan keçirilmiş bir sıra yanaşmalar (sistem, kompleks, fəaliyyət, şəxsiyyət-yönlümlü, kompetent, integrativ-modul yanaşmalar) və müasir təhsil strategiyalarının (tədris fəaliyyəti nəzəriyyəsi, problemlə-situativ təhsil, kontekst təhsil, əməkdaşlıq şəraitində təhsil, layihə təhsili) istifadəsi daha məqsədəuyğundur.

Bu yanaşmaları aşağıdakı kimi xarakterizə etmək mümkündür:

— Sistemli yanaşma bizə tələbələrin müstəqil işlərini təhsil mühitində tədris prosesi olan bir sistem kompleksi kimi nəzərdən keçirməyə imkan verir.

— Fəal yanaşma tələbənin subyektiv mövqeyini təmin edir, onun passiv məlumat istehlakçısı mövqeyindən tədris prosesində fəal iştirakçı mövqeyinə keçid ehtiyacını aktuallaşdırır, təhsil fəaliyyəti ilə əlaqəsində müstəqil təhsil fəaliyyətinin öyrənilməsinə və təsvirinə öz töhfəsini verir.

— Şəxsiyyətə yönəlmiş yanaşma, qarşılıqlı fəaliyyətdə yaradıcı fərdilik nümayiş etdirərək problemlərin həlli üçün müştərək hərəkət edən, tədris prosesinin subyektləri baxımından tələbələrin müstəqil işinin təşkili ehtiyacını əsaslandırır; müstəqil fəaliyyətin fərdi cəhətlərini və tələbənin öz müqəddəratını təyinetməsinə və özünü tanıtməsini vurğulayır;

— Səlahiyyətli (kompetent yanaşma) yanaşma sonrakı təhsil və özünü təhsili bacaran bir şəxsin formalaşması texnologiyasını müəyyənləşdirir, öz gücünü müstəqil təhsil fəaliyyəti prosesində müvafiq ümumi mədəni və peşə bacarıqlarının inkişafına yönəldilir.

— İntegrativ-modul yanaşma fənlərarası əlaqələrin həyata keçirilməsini, auditoriya və auditoriyadankənar müstəqil işlərin integrasiyasını əhatə edir, tədris prosesinin modul təşkili, tələbələrin özünü-təhsil fəaliyyətinə hazırlığı sisteminə integrasiyası ideyalarını həyata keçirməyə imkan verir (1, s. 14).

Tələbələrin yerinə yetirdikləri müstəqil işlərin aşağıdakı xüsusiyyətlərini qeyd etmək lazımdır:

— Tələbələrin müstəqil işlərinin təşkili, onların fasiləsiz özünü-təhsil və özünü-təkmilləşdirməyə hazırlığı ali məktəbin ən vacib idarəedici funksiyası, professor-müəllim heyətinin isə prioritet vəzifəsidir.

— Tələbələrin müstəqil işləri müasir təhsil prosesinin ayrılmaz hissəsi olub, bütün tədris fəaliyyətini əhatə edir.

— Müstəqil işlərinin aparıcı stimulu kimi peşə fəaliyyəti konteksti və özünütəkmilləşdirmə çıxış edir.

— Müstəqil işlərin məhsuldarlığı onların fərdiləşməsi və diferensiallaşması zamanı mümkündür.

— Tələbələrin müstəqil işi təhsil fəaliyyətinin formalaşması prosesində subyektiv istiqamət, tələbə subyektiv təcrübənin daşıyıcısıdır.

— Fərdi təhsil layihələşdirilərkən tələbə müstəqilliyinin genişləndirilməsi əsasında tələbə müstəqil təhsil fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi mümkündür.

— Müstəqil iş təhsil fəaliyyəti situasiyalarının peşəkar özünümüəyyənləşdirmənin əhəmiyyətli bir hissəsi kimi yaradılmışdır.

Ali məktəblərdə aparılan araşdırmalar nəticəsində tələbə müstəqil işlərinin aşağıdakı qanunauyğunluqları müəyyən edilmişdir:

— Tələbə müstəqil işlərinin səmərəliliyi müstəqil işlərin təşkili və həyata keçməsinin məzmunu, metodları, forması və texnologiyalarından asılıdır.

— Müstəqil işlərin təşkili prosesi tələbələrin fərdi inkişaf trayektoriyasının yaradılmasını tələb edir.

— Müstəqil təhsil fəaliyyəti təhsil prosesinin yaradıcı istiqamət və fərdiləşmə dərəcəsindən asılıdır.

— Müasir təhsil fəaliyyəti prosesində idarəetmə funksiyaları tədricən müəllimdən tələbəyə ötürülür.

— Müstəqil işin səmərəliliyi koordinasiya dərəcəsindən və şəxsin daxili potensialının və baş verdiyi xarici şəraitdən asılıdır.

— Təhsilin müstəqil fəaliyyətinin formalaşması subyektin müstəqil işə olan dəyər-motivasiya münasibəti, tədris prosesində iştirakçıların subyekt-obyekt münasibətləri, müasir tədris texnologiyalarının yenilikçi xüsusiyyəti ilə müəyyən edilir.

— Təhsil prosesində bütün iştirakçıların subyektiv mövqe fəaliyyətinin stimullaşdırılması universitetdə tələbələrin müstəqil işinin təşkili təcrübəsindən asılı olaraq müxtəlif intensivliklə baş verir (1, s. 15).

Məqalənin aktuallığı. Müstəqil iş problemi, eləcə də onun tədrisində istifadə edilən təlim metodları məsələsinin araşdırılması günümüzün aktual məsələlərindəndir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Ölkəmizin ali təhsil müəssisələrində, xüsusilə də ADU-da, müstəqil işin təşkil olunması zamanı istifadə edilən təlim metodlarının araşdırılması, sistemləşdirilməsi məqalənin elmi yeniliyi hesab edilə bilər.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən tələbə və müəllimlər, magistrantlar, doktorant və dissertantlar təlim zamanı və tədqiqat prosesində həm nəzəri, həm də praktik baxımdan yararlanırlar.

Ədəbiyyat

1. Mahmudova R. Ali məktəbdə tələbə müstəqil işinin imkanları və yolları. Bakı: Çapaşoğlu, 2005, 135 s.
2. Борисова И.И., Ливанова Е.Ю. Интерактивные формы и методы обучения в высшей школе. – Нижний Новгород, 2011. 64 с.
3. Ефременко В.А. Применение информационных технологий на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. 2007. № 8.
4. Кадыров С.К. Управление самостоятельной работой студента при кредитной сис-

теме обучения // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2011. № 11.

5. Одинокая М.А. Применение технологии интерактивного обучения для организации самостоятельной работы студентов, Санкт-Петербургский государственный политехнический университет.

6. Стурова Е.А. Стимулирование самостоятельной учебной деятельности студентов педагогического вуза: На примере факультета иностранных языков, автореферат, 2003, Липецк.

7. Rodrigues C. Learner autonomy and its implication: a perspective of Bangladesh // Prime University Journal, Vol.8, №1, P. 2014. Pp.129-140

Ф.А. Рзаева

Некоторые методы обучения, которые используются при организации самостоятельная работа студентов

Резюме

В статье рассматриваются некоторые основные методы обучения, которые используются в процессе организации самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях.

Эти методы обучения включают дифференцированный подход, проблемный метод обучения, методологию проектов и так далее.

В статье также представлена информация о видах самостоятельной работы и некоторые теоретические взгляды на эти вопросы.

F.A. Rzayeva

Some teaching methods, which are used in the organization of independent work of students

Summary

The article deals with some main teaching methods, which are used in the organization process of students' independent work at higher educational institutions.

These teaching methods include differential approach, problematic teaching method, project methodology and so on.

The article also includes some information on types of independent work and some theoretical viewpoints on these matters.

Redaksiyaya daxil olub: 18.09.2020